

12.3.2009

11/004/2009

Ympäristöministeriö
PL 35
00023 VALTIONEUVOSTO

VIITE / REFERENS Valtioneuvoston päätös valtakunnallisista alueidenkäyttötavoitteista 30.11.2000; Valtioneuvoston päätös valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden tarkistamisesta 13.11.2008

ASIA / ÄRENDE

MUSEOVIRASTON ESITYS VALTAKUNNALLISESTI MERKITTÄVIKSI RAKENNETTUIKSI KULTTUURIYMPÄRISTÖIKSI

Museovirasto on erityisistunnossaan 12.3.2009 käsitellyt valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen inventoinnin ja sitä koskevat lausuntokierrokset käsittelyineen.

Museovirasto hyväksyy inventoinnin lähetettäväksi ympäristöministeriölle ja esittää, että inventointi hyväksytään valtioneuvoston päätöksissä 30.11.2000 ja 13.11.2008 tarkoitetuksi riittävän laaja-alaiseen valmisteluun perustuvaksi valtakunnalliseksi inventoinniksi ja että se korvaa päätöksissä mainitun vuoden 1993 inventoinnin.

Inventoinnin kohdetiedot ja -rajaukset ovat nähtävissä Museoviraston ylläpitämässä Museoverkossa <https://www.museoverkko.fi> RKY2009-nimisessä palvelussa. Inventoinnin kohdeluettelo on tämän asiakirjan liitteenä.

Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet (VAT) / rakennettu kulttuuriympäristö

Valtioneuvosto teki päätöksen maankäyttö- ja rakennuslain 22 §:n tarkoittamista valtakunnallisista alueidenkäyttötavoitteista 30.11.2000. Päätös on tarkistettu 13.11.2008 (voimassa 1.3.2009 alkaen).

Maankäyttö- ja rakennuslain 22 §:n mukaan valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet voivat mm. koskea asioita, joilla on merkittävä vaikutus kansalliseen kulttuuri- tai luonnonperintöön. Valtakunnallisia alueidenkäyttötavoitteita koskevan päätöksen kulttuuri- ja luonnonperintöä koskevien erityistavoitteiden mukaan alueidenkäytössä on varmistettava, että valtakunnallisesti merkittävät kulttuuriympäristöjen ja luonnonperinnön arvot säilyvät. Viranomaisten laatimat valtakunnalliset inventoinnit otetaan huomioon alueidenkäytön suunnittelun lähtökohtina. Näillä alueilla alueidenkäytön on sovelluttava niiden historialliseen kehitykseen.

Valtakunnallisia alueidenkäyttötavoitteita koskevan päätöksen mukaan viranomaisten laatimia riittävän laaja-alaiseen valmisteluun perustuvia inventointeja ovat ympäristöministeriön ja Museoviraston 1993 julkaisema *Valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt* (RKY1993, saatavilla osoitteesta <http://www.nba.fi/rky1993/>), jota nyt käsillä oleva tarkistus koskee, *Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet* (Ympäristöministeriö, ympäristönsuojeluosasto, mietintö 66/1992) sekä *Valtakunnallisesti merkittävät esihistorialliset suojelualuekokonaisuudet* (Sisäasiainministeriö, kaavoitus- ja rakennusosasto, tiedotuksia 3/1983).

Valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen inventoinnin tarkistaminen

Syyt RKY1993-inventoinnin tarkistamiseen

Museovirasto on seurannut RKY1993-inventoinnin kohteita niiden julkaisemisesta alkaen ja ryhtynyt 1990-luvun lopussa vaiheittain inventoinnin sisällölliseen tarkistamiseen. Syyt inventoinnin tarkistamiseen ovat :

- inventointi perustui maakunta- ja kuntatason 1980-luvulla laadittuun tai tuolloin käytössä olleeseen vanhempaan inventointiaineistoon, minkä jälkeen on tehty runsaasti uusia tutkimuksia ja selvityksiä
- maakunta- ja kuntatason inventointien epätasaisuudesta johtuen inventointi ei ole tasapainoinen maan eri osien eikä rakennetun ympäristön eri tyyppien kesken eikä ilmentänyt riittävästi eri kohdetyyppisiä valtakunnallisesta näkökulmasta
- inventoinnissa on kohteita, joiden kulttuurihistoriallinen arvo on vähentynyt kohteissa tapahtuneiden muutosten takia
- inventoinnin kohteiden kuvaukset ja analyysit ovat suppeita ja luettelomaisia ja rajaukset on esitetty viitteellisesti
- monet pinta-alaltaan laajat kohteet ovat päällekkäisiä valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden kanssa

Maankäyttö- ja rakennuslain uudistus 1999, uuteen lakiin sisältyneet valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet, kaavojen sisältö- ja selvitysvaatimukset sekä valtioneuvoston päätös valtakunnallisista alueidenkäyttötavoitteista muuttivat RKY-1993 -inventoinnin statuksen aiempaa vahvemmaksi ja lisäsivät tarvetta laaja-alaiseen kuulemiseen perustuvaan inventoinnin tarkistamiseen.

Valtakunnallisen näkökulman varmistaminen

Tarkistustyön tavoitteena on ollut uusimpiin selvityksiin perustuva, ajantasaisempi ja tarkemmin kohdentuva inventointi, jossa kohteiden ja alueiden kulttuurihistoriallinen arviointi on tehty valtakunnallisesta näkökulmasta. Valtakunnallisesta näkökulmasta inventoinnissa on vastannut Museovirasto. Museoviraston tehtävänä on mm. toimia kulttuuriperinnön ja -ympäristön suojelusta vastaavana asiantuntijaviranomaisena sekä huolehtia alaa koskevan lainsäädännön toteutumisesta yhdessä muiden viranomaisten ja muun museolaitoksen kanssa sekä vastata osaltaan muinaisjäännösten, rakennuskulttuurin ja kulttuuriympäristön hoidosta ja valvonnasta sekä huolehtia alan kehittämisestä.

Inventoinnin tarkistuksessa on otettu huomioon vuoden 1993 jälkeen tehdyt valtakunnalliset sektori-inventoinnit, esimerkiksi merenkulun rakennusperinnön avainkohteet ja Tiehallinnon valitsemat museosillat ja -tiet. Rautatieympäristöistä on inventointiin sisällytetty valtakunnallisesti merkittävien asema-alueiden suojelusopimuksen kohteet (YM, päätös 9.12.1998 diarionro 2/562/96). Uusimpien alueellisten inventointien sekä tieteellisten tutkimusten lisäksi tarkistus perustuu Museoviraston laajaan kenttätyöhön sekä Museoviraston monipuoliseen erityisasiantuntemukseen sekä vuorovaikutukseen viraston ulkopuolisten asiantuntijatahojen, kuten maakuntamuseoiden kanssa.

Uusin paikkatietoteknologia ja -aineisto yhdessä inventoinnin tarkistusta varten suunnitellun rekisterin kanssa on mahdollistanut työn teknisen suorittamisen. Tietokanta on ollut myös ulkoisessa jakelussa sidosryhmytyön ajan.

Kohteiden valintakriteerit

Tarkistuksen tavoitteena on ollut maan rakennusperinnön monimuotoisuuden ja Suomen historian olennaisten teemojen huomioiminen alueellisesti ja ajallisesti. Kohteet ovat yleensä laajempia alueita kuin yksittäisiä rakennuksia ja ulottuvat joskus yli kuntarajojen.

Tarkistustyön alussa määriteltiin kriteerit alueiden tai kohteiden valtakunnallisen merkityksen arvioinnille. Joissakin kohteissa yksi kriteeri on ollut riittävä, joissakin kohde täyttää usean kriteerin vaatimukset. Kriteerit ovat:

Kohde ilmentää esimerkillisellä, korkeatasoisella tavalla Suomen historian ja rakentamisen eri osa-alueita ja ilmiöitä, jotka ovat muovanneet maan fyysistä ympäristöä ja visuaalista hahmoa.

Kohde on säilynyt asussa, joka hyvin vastaa kohteen rakentamisaikaista ympäristöä, sommitelmaa, ulkoasua ja sisätiloja.

Kohde on säilynyt yhtenäisenä rakennuskannaltaan tai on toteutettu yhtenäisen asemakaavan tai arkkitehtuurisuunnitelman pohjalta.

Aluetta muovaavat historialliset elementit kuten tiestö, peltojen sijainti, rakentamisen suhde maisemaan ja rakennusten perinteinen sijoitus pihapiirissä ovat säilyneet tai selkeästi havaittavissa.

Kohde edustaa harvinaista ilmiötä taikka ilmiötä, josta on tullut harvinainen, uhanalainen tai poistuva.

Kohde liittyy historialliseen henkilöön, tapahtumaan, prosessiin tai historialliseen elinkeinomuotoon.

Kohde välittää poikkeuksellisella tavalla historiallista taustaansa tai alueen rakennetta tai rakennuksen luoma tunnelma todistaa vahvasti historiastaan.

Kohde sisältää ominaisuuksia, jotka erinomaisesti kuvastavat rakentamisaikaa, kylärakennetta, elinkeinomuotoa tms.

Kohteella on vakiintunut sija Suomen rakentamisen historiassa tai oman erityissektorinsa sisällä

Kohde on rakennustaiteen historian avainteos, jolla on poikkeuksellisen tärkeä sija Suomen arkkitehtuurihistoriassa.

Kohde on kokonaisuus, joka muodostuu useista erilaisista keskenään tasavertaisista tai poikkeavista tekijöistä taikka ajallisesti monikerroksisista vaiheista tai jos kohde kuvastaa esimerkiksi useampaa elinkeinosektoria tai sosiaalishistoriallista ympäristöä.

Kohde on historiallisen ajan kiinteä muinaisjäännös, jolla on huomattavaa ympäristöllistä vaikutusta ja rakennushistoriallista merkitystä.

Lausuntopyyntökierrokset

Museovirasto lähetti vuosina 2003-2005 lausuntopyyntöinventoinnin luonnoksesta kaikille Suomen kunnille, maakuntaliitoille, alueellisille ympäristökeskuksille ja maakuntamuseoille. Museovirasto vastaanotti lausuntoja vuoden 2005 loppuun asti. (Lisätietoja <http://www.nba.fi/fi/vat>). Saatujen lausuntojen perusteella Museovirasto viimeisteli ja tarkisti valikoimaa, sisällytti siihen uusia kohteita, poisti kohteita, tarkisti nimi- ja tekstitietoja sekä muutti kohteiden rajauksia. Keväällä 2008 pyydettiin ensimmäisen lausuntokierroksen perusteella oleellisesti muutetuista kohteista uudet lausunnot maakuntaliitoilta ja kunnilta.

Lausunntomenettelyn toteuttamisesta on keskusteltu etukäteen ympäristöministeriön, Kuntaliiton ja Museoviraston välisissä neuvotteluissa. Kunnat ovat päättäneet itsenäisesti antamiensa lausuntojen valmistelutavasta ja päätöskäsittelystä. Kuntien osallistumisaktiivisuutta on edistetty ensimmäisellä

lausuntokierroksella lähettämällä muistutuskirjeet sellaisiin kuntiin, joista lausuntoa ei ensimmäisen lausuntopyynnön perusteella saatu.

Rakennusten ja kiinteistöjen omistajia ei kuultu lausuntokierroksilla, koska valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden tarkoittamien inventointien merkitys alueiden käyttöön ratkaistaan kaavoitusprosessissa. Lisäksi inventointiaineistossa pääosa kohteista on laajoja aluekokonaisuuksia eivätkä ne ole kaikilta osin kiinteistökohtaisesti rajattavissa. Kunnat ja maakuntaliitot vastaavat maankäytön suunnittelusta maakunta-, yleis- ja asemakaavoituksessa sekä sisällöllisesti että menettelyllisesti. Inventoinnin huomioon ottamisen sisältö muotoutuu maankäyttö- ja rakennuslain mukaisessa vuorovaikutteisessa kaavoitusprosessissa sekä laissa säädettyjen eri kaavamuotojen sisältövaatimusten pohjalta. Kaavoituksen tehtävänä on myös sovittaa yhteen eri valtakunnalliset tavoitteet, samoin valtakunnalliset, seudulliset ja paikalliset tavoitteet keskenään. Alue- ja kohdekohtaiset oikeusvaikutukset syntyvät kaavoitusprosessin tuloksena. Kaavoitusprosessiin kuuluvat laissa säädetty vuorovaikutusmenettelyt, joiden yhteydessä rakennusten ja kiinteistöjen omistajilla sekä muilla osallisilla on mahdollisuus lausua mielipiteensä asiasta. Kaavojen hyväksymispäätöksistä omistajilla on maankäyttö- ja rakennuslain mukainen valitusoikeus.

Museovirasto järjesti inventoinnin tarkistamisesta tiedotus- ja keskustelutilaisuuden ministeriöille ja muille valtion viranomaisille 5.3.2007. Eräiden valtion viranomaisten ja joidenkin muiden tahojen kanssa on niiden aloitteesta pidetty neuvottelu inventoinnin kohdevalikoimasta. Metsähallitus ja Tiehallinto antoivat inventoinnista myös kirjallisen kannanottonsa ja Lapin kohteita on käsitelty yhteistyössä Lapin kulttuuriympäristöt tutuksi –inventointihankkeen arvottamisryhmän kanssa.

Saatujen lausuntojen vaikutus inventointiin

Ensimmäiselle lausuntokierrokselle (LP1) lähetetyistä 1115 kohteesta * vajaa tuhat (pinta-alasta 74 %) sisältyi myös vuoden 1993 julkaisuun. Lausuntokierroksen vastausprosentti oli noin 80. Lausunnoista pääosa oli myönteisiä. Noin 380 kohdetta ei kommentoitu lainkaan. Vajaan 600 kohteen rajausta ja vähän yli 400 kohteen kuvausta kommentoitiin.

Lausuntojen perusteella Museovirasto sisällytti inventointiin lausunnonantajien esityksestä uusia kohteita 80, poisti lausuntokäsittelyn perusteella parikymmentä kohdetta ja tarkisti lähes 500 kohteen rajausta (rajausmuutoksista 70 % suurensi kohteen pinta-alaa ja 30 % pienensi). Lausunnoissa otettiin eniten kantaa kohteisiin, jotka sisältyivät vuoden 1993 julkaisuun mutta eivät lausunnonlehdelle lähetettyyn aineistoon. Inventointiin palautettavaksi esitetyistä RKY1993-valikoimaan kuuluneista kohteista sisällytettiin inventointiin 134.

Ensimmäisen kierroksen jälkeen oleellisesti muutetuista 570 kohteesta pyydetyn toisen lausuntokierroksen (LP2) vastausprosentti oli noin 70. Lausuntopyyntökirjeen mukaisesti tulkittiin, ettei lausunnonantajalla ollut huomautettavaa, mikäli lausuntoa ei saatu. Suurinta osaa kohteista (306) lausunnonantajat eivät kommentoineet ollenkaan, 185 kohteen rajauskommentin perusteella inventointiin tehtiin yli 50 rajaustarkistusta, alallisesti suurimmat Lapin kohteissa, joista myös samaa ilmiötä edustavia yhdistettiin teemoiksi.

---

* Kohdemääriin on teemakohteet laskettu vain kerran eli yhdeksi kohteeksi.

Kohteiden kulttuurihistoriallista arvoa ja arviointia koskevat yleiset kommentit

Useat lausunnonantajat ovat toivoneet yksilöityjä perusteluja alueellaan sijaitsevien RKY1993-kohteiden pois jättämiselle.

Museovirasto on jo ensimmäisessä lausuntopyyntökirjeessä esittänyt yleiset perustelut sille, etteivät kaikki RKY1993-kohteet sisälly tarkistettuun inventointiin.

Monet lausunnonantajat ovat pyytäneet perusteluja kohteiden valinnasta inventointiin sekä selvitystä Museoviraston saaman palautteen huomioimisesta.

Museovirasto on lisännyt kohdekuvauksiin ja -historiaan luonnehdintoja valtakunnallisesta merkityksestä. Tarkoitus on, että valtioneuvoston päätöksen jälkeen Museovirasto lähettää lausunnonantajille yhteenvedon lausuntokäsittelystä.

Muutammat kunnat arvioivat, että valmistelussa on liiaksi otettu huomioon maakunnallisten toimijoiden esityksiä; että tietopohja ei ole kaikilta osin ajantasaista ja sen laatu vaihtelee maan eri osissa; joidenkin maakuntamuseoiden ja liittojen mielestä moderni arkkitehtuuri on vajavaisesti edustettuna.

Museovirasto katsoo, että vaikka inventoinnit ja tietopohja vaihtelevat eri osissa maata, eikä valtakunnallisia teemainventointeja ole tehty kaikilta rakennetun ympäristön osa-alueilta, perustuu kohteiden merkityksen arviointi laajaan valtakunnalliseen aineistoon, Museoviraston kokonaisnäkemykseen kulttuuriympäristön asiantuntijana, laajaan vuorovaikutukseen sekä Museoviraston omiin kenttätöihin. Moderni arkkitehtuuri on seuraavan tarkistuskierroksen painopiste.

Lapin liiton ja Saamelaiskäräjien lausunnon perusteella saamelaisten kotiseutualueen kohdevalikoimaa ja rajauksia on tarkistettu alueen käytön ja kulttuurisen kokonaiskäsityksen mukaisiksi Saamelaiskäräjien ja Saamelaismuseum Siidan asiantuntijoita kuullen.

Lausuntoprosessia ja valmistelua koskevat kommentit

Eräät lausunnonantajat ovat kiinnittäneet huomiota siihen, että inventoinnista ei ole tehty vaikutusten arviointia.

Valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä koskeva inventointi ja sen tarkistamistyö ei ole viranomaisten suunnitelmien ja ohjelmien ympäristövaikutusten arvioinnista annetun lain (200/2005, jatkossa SOVA-lain) tarkoittama suunnitelma tai ohjelma. Kysymys on selvityksestä tai inventoinnista (kohteiden luettelosta), joka vaikuttaa lähinnä kaavoituksen, muun suunnittelun ja erilaisen lupaharkinnan kautta. Aineistoa ei siten koske SOVA-lain 8-11 §:n mukainen arviointivelvollisuus eikä myöskään lain 3 §:n mukainen yleinen arviointivelvollisuus.

Museovirasto esittää jäljempänä kuvauksen ympäristö- ja muista vaikutuksista. Arvioitavien ympäristövaikutusten lähtökohdana on pidetty SOVA-lain 2 §:ssä määritellyjä ympäristövaikutuksia.

Aineiston soveltamista ja käyttöä koskevat kommentit

Eräät maakuntaliitot ovat olleet huolissaan siitä, että muodostuu ristiriita voimassa olevan RKY1993-kohdevalikoimaan perustuvan maakuntakaavan ja Museoviraston tarkistetun valtakunnallisen inventoinnin välille.

Maakuntakaavoja tarkistettaessa niissä tullaan ottamaan uusi valtioneuvoston päätöksen mukainen kohdevalikoima suunnittelun lähtökohdaksi. Muilla kaavatasoilla voidaan ottaa uusi valikoima suunnittelun lähtökohdaksi jo ennen maakuntakaavojen tarkistamista.

Asiaa on käsitelty ympäristöministeriön, Museoviraston ja Suomen Kuntaliiton 25.10.2005 laatimassa muistiossa *Valtakunnallisesti merkittävien kulttuuriympäristöjen huomioiminen kaavoituksessa ja lupamenettelyssä*, jota tullaan päivittämään valtioneuvoston päätöksen yhteydessä.

Rajauksen merkityksestä on toivottu selvennyksiä, esimerkiksi rajausten tarkistamistarpeesta yksityiskohtaisen suunnittelun yhteydessä.

Asiaa on käsitelty ympäristöministeriön, Museoviraston ja Suomen Kuntaliiton 25.10.2005 laatimassa muistiossa *Valtakunnallisesti merkittävien kulttuuriympäristöjen huomioiminen kaavoituksessa ja lupamenettelyssä*. Muistiota tullaan päivittämään valtioneuvoston päätöksen yhteydessä.

Kuvaus inventoinnin vaikutuksista

Vaikutus valtion viranomaisten toimintaan

Maankäyttö- ja rakennuslain 24 §:n mukaan valtion viranomaisten on otettava tavoitteet huomioon, edistettävä niiden toteutumista ja arvioitava toimenpiteidensä vaikutusta. Rakennetun kulttuuriympäristön inventointi vaikuttaa erityisesti ympäristöministeriön, liikenne- ja viestintäministeriön, maa- ja metsätalousministeriön ja puolustusministeriön hallinnonaloihin sekä erityisesti Metsähallituksen ja Senaatti-kiinteistöjen toimintaan mutta myös muihin kiinteistöyksiköihin. Niiden tulee ottaa inventointi huomioon ohjelmissa ja suunnitelmissa sekä rakennushankkeiden ja maankäytön suunnittelun yhteydessä.

Vaikutus maankäytön suunnitteluun ja rakentamisen ohjaukseen

Maankäyttö- ja rakennuslain 24 §:n mukaan alueiden käytön suunnittelussa on huolehdittava valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden huomioon ottamisesta siten, että edistetään niiden toteuttamista. Valtakunnallisesti merkittävät kohteet on otettava alueiden käytön suunnittelun lähtökohdiksi ja sovitettava yhteen maakunnallisten ja paikallisten sekä muiden valtakunnallisten tavoitteiden kanssa.

Suunnittelussa pyritään perinteen säilyttämiseen ja alueiden kehittämiseen niiden ominaisluonnetta ja erityispiirteitä vahvistavalla ja niihin sopeutuvalla tavalla. Tavoitteena on valtakunnallisesti merkittävien kulttuuriympäristöjen rakenteen, kylä- ja kaupunkikuvan sekä alueilla jo olevien rakennusten ja ympäristön säilymisen turvaaminen sekä mahdollisen täydennysrakentamisen ja muiden muutosten sopeuttaminen kulttuuriympäristön ominaisluonteeseen ja erityispiirteisiin. Säilyttämisen ja muutosten laajuus ja sisältö ratkaistaan kaavoituksen kautta ja lupamenettelyssä.

Rakennettu kulttuuriympäristö -inventoinnin kohdekuvauksesta ilmenee kohteen valtakunnallinen merkitys ja kulttuurihistoriallinen arvo. Kohdetiedot yhdessä rajauksen kanssa ovat tärkeitä kaavoituksen

lähtökohtia. Tietojen täydentäminen ja syventäminen on tarpeen kunkin kaavatason edellyttämällä tarkkuudella. Riittävien ja ajantasaisten lähtötietojen ja perusselvitysten varmistaminen kaavoituksessa kuuluu ensi sijassa kunnille.

Vaikutukset ympäristöön

Museoviraston näkemyksen mukaan inventoinnin ympäristövaikutukset, jotka voivat olla myönteisiä tai kielteisiä, suoria tai välillisiä vaikutuksia, ovat pääpiirteissään seuraavia:

Vaikutus ihmisten terveyteen, elinoloihin ja viihtyvyyteen

Inventoinnin huomioon ottaminen ylläpitää asuin-, elin- ja työympäristöjen historiallista jatkuvuutta ja kerroksellisuutta. Hyvin hoidettuina ja ylläpidettyinä kohteet lisäävät ympäristön viihtyisyyttä ja houkuttelevuutta.

Vaikutus maaperään, vesiin, ilmaan, ilmastoon, kasvillisuuteen, eliöihin ja luonnon monimuotoisuuteen

Inventoinnin huomioon ottamisella on myönteisiä vaikutuksia ilmaan tai ilmastoon. Olevan ympäristön säilyttäminen vähentää raaka-aineiden ja muiden materiaalien käyttöä, tuotantoon kuluva energia sekä näistä seuraavia päästöjä ilmakehään. Rakennettujen kulttuuriympäristöjen säilyttäminen ja vaaliminen edesauttaa niihin liittyvien lajien, luonto- tai ympäristötyyppien ylläpitämistä, mm. turvaa niissä olevia biotooppeja tai tarjoaa ns. uusympäristöjä muissa ympäristöissä uhanalaiselle lajistolle; tämä on osin sidoksissa tapoihin, joilla alueita hoidetaan ja kehitetään.

Vaikutus yhdyskuntarakenteeseen, rakennettuun ympäristöön, maisemaan, kaupunkikuvaan ja kulttuuriperintöön

Inventoinnin huomioimisella ylläpidetään olemassa olevaa yhdyskuntarakennetta, ympäristöä, maisemaa ja kaupunkikuvaa. Inventointi tarjoaa lähtökohtia ympäristön hallitulle muutokselle ja sen jatkuvuuden turvaamiselle.

Kohteiden luokittelu inventoinnissa valtakunnallisesti merkittäviksi saattaa asettaa toiminnallisia ja muita reunaehdoja tai vaatimuksia yhdyskuntarakennetta tai rakennettua ympäristöä koskeville muutoksille (edellyttää intressivertailua). Kohdetietojen täydentäminen ja syventäminen on tarpeen alueiden ominaisuutensa ja erityispiirteiden esiin tuomiseksi eri kaavatasojen edellyttämällä tarkkuudella.

Vaikutus luonnonvarojen hyödyntämiseen

Olevien rakennusten ja ympäristöjen ylläpitäminen edesauttaa luonnonvarojen kestävästä käytöstä.

Vaikutus mainittujen tekijöiden keskinäisiin vuorovaikutussuhteisiin

Inventointi vaikuttaa valtioneuvoston päätöksen kautta edellä todettujen tekijöiden keskinäisiin suhteisiin korostamalla arvokkaimpana pidetyn rakennusperinnön säilyttämistä ja vaalimista. Rakennusten energiatalouden parantaminen, yhdyskuntarakenteen tiivistäminen sekä luonnon- ja kulttuuriperinnön intressien yhteensovittaminen on vaativa suunnittelutehtävä.

Alueen tai kohteen sisällyttämisestä valtakunnallisesti merkittäviä rakennettuja kulttuuriympäristöjä koskevaan luetteloon ei sinänsä aiheudu taloudellisia vaikutuksia. Perustavoitteena on rakennettujen kulttuuriympäristöjen säilymisen turvaaminen

tavanomaisin keinoin, hyvien korjaustapojen ja hallitun muutoksen kautta. Korjaushankkeisiin on mahdollista hakea tukea esimerkiksi alueellisen ympäristökeskuksen kautta ja restaurointiin Museoviraston kautta.

Suojelutavoitteiden toteuttamiseksi tarvittavien päätösten taloudelliset vaikutukset tulevat käsitellyiksi kaavoituksen osalta arvioitaessa kaavaratkaisun kohtuullisuutta maanomistajan kannalta (MRL 54 § ja 57 §) taikka rakennussuojelumenettelyssä, jolloin selvitetään estääkö suojele rakennuksen käytön tavanomaisella tai kohtuullista hyötyä tuottavalla tavalla (rakennussuojelulaki 11 §).

Kuvaus inventoinnin sisällöstä

Inventoinnin kulttuuriympäristöihin sisältyy korkeatasoisia esimerkkejä maanviljelysympäristöistä, talonpoikaisrakentamisesta ja kyläkokonaisuuksista. Teollisuushistorian kaikki olennaiset teollisuuden haarat ovat edustettuina, mm. puunjalostusteollisuus, ruukkiyhteisöt pajoineen ja masuuneineen sekä ruukinkartanoineen, samoin jo historiaan jääneiden elinkeinojen kuten tervanpolton ja -kuljetuksen muistomerkit sekä uiton, savottaperinteen ja kullanhuuhdonnan tukikohdat. Tuotantorakennusten lisäksi valikoimassa on yritysten luomia eri-ikäisiä yhdyskuntia asuinalueineen. Valtion suunnittelu- ja rakennustoiminnasta on mukana erilaisia ympäristöjä, kuten kasarmeja, oppilaitoksia, vankiloita, terveyden- ja sosiaalihuollon laitoksia sekä liikenteen ympäristöjä, jotka ilmentävät rakentamisen tavoitteita ja kehitystä eri vuosisatoina.

Perinteisiksi rakennusmuistomerkeiksi mielletään yleensä kirkot ja kirkkoympäristöt, kartanot ja linnat. Niistä suuri osa kuuluu valtakunnallisesti merkittäviin kulttuuriympäristöihin, vaikka paikoin niiden ympäristöt ovatkin muuttuneet. Vanhat puukaupungit on huomioitu suurina asemakaavallisina kokonaisuuksina katutiloja, puistoja tai tiiviitä korttelirakenteita unohtamatta. Asemakaavakehityksen kannalta kaupunkien uudet osat kertovat Suomen rakennuskulttuurin kehityksestä. Sotien jälkeistä uudelleenrakennustyötä edustavat rintamamiestaloalueet ja asutuskylät.

Kohteita, jotka edustavat samaa ilmiötä, on myös yhdistetty teemoiksi. Teemakohteet ulottuvat yhden tai useamman kunnan alueelle, kuten Olympiarakennukset, Lapin uitto- ja savottatukikohdat, Oulujoen ja Sotkamon reitin voimalaitokset, Pohjan ruukkiympäristöt, Savon järvimalmiruukit, Suuri Rantatie, Pääkaupunkiseudun I maailmansodan linnoitteet ja Salpalinja.

Museoviraston esitys

Usean vuoden valmistelun ja laajan vuorovaikutuksen tuloksena syntynyt valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen inventointi ilmentää rakennetun ympäristömme monimuotoisuutta ja tekee tunnetuksi niitä rakennetun ympäristön osia, jotka parhaiten ja monipuolisimmin antavat käsityksen Suomen historiasta ja kehityksestä. Inventoinnin kohdevalikoiman antama kokonaiskuva on alueellisesti, ajallisesti ja temaattisesti monipuolinen.

Museovirasto katsoo, että inventointi perustuu riittävän laaja-alaiseen valmisteluun ja esittää, että se korvaa vuoden 1993 inventoinnin.

Pääjohtaja,
valtionarkeologi

Paula Purhonen

Yli-intendentti

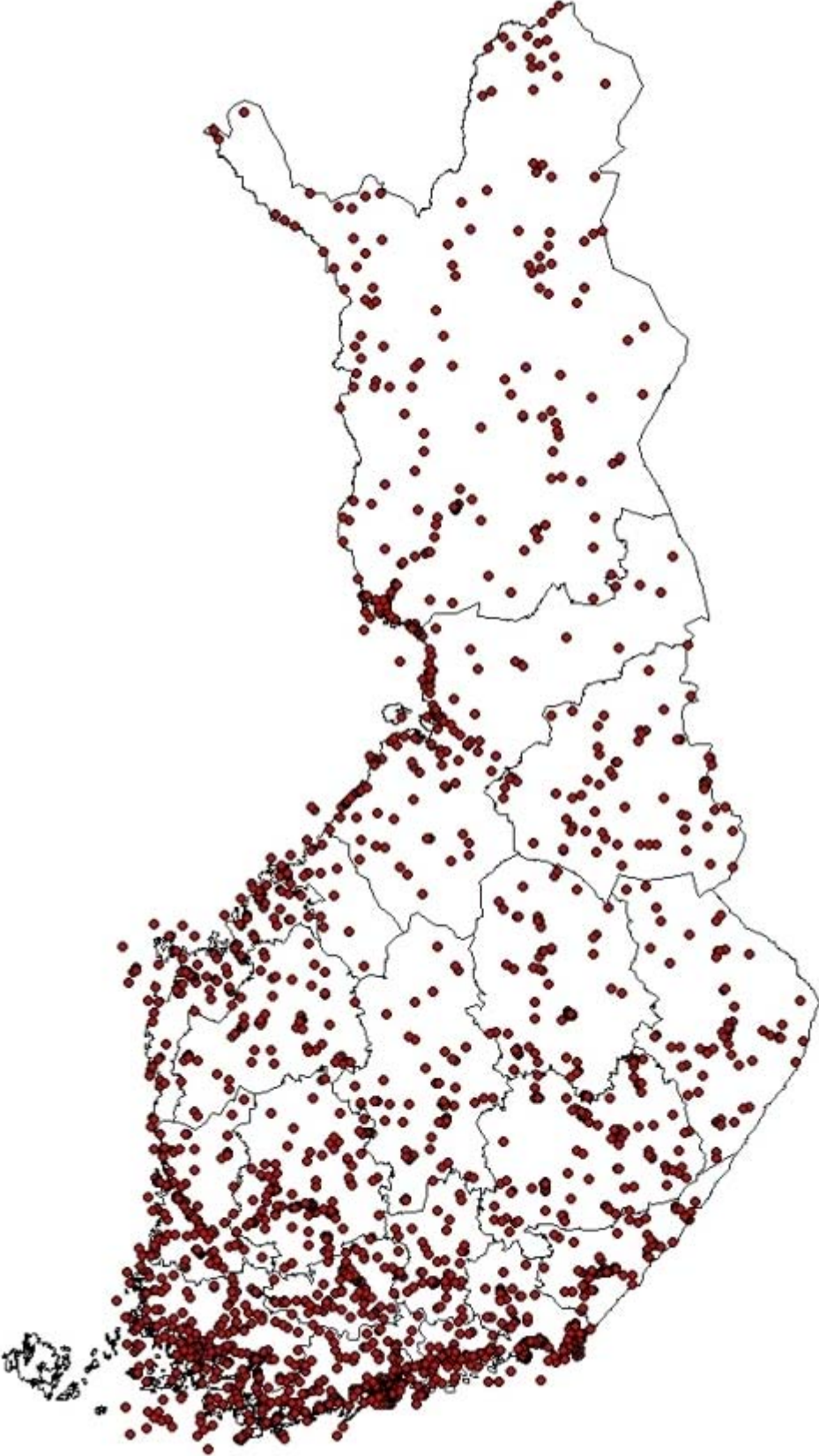
Mikko Härö

LIITTEET

- 1 Inventointikohteiden maantieteellinen jakautuminen kartalla
- 2 Taulukko valmisteluprosessin vaikutuksista inventoinnin kohdemääriin ja niiden aloihin
- 3 Inventoinnin kohdeluettelo kunnittain

LIITE 1 INVENTOINTIKOHTTEIDEN JAKAUTUMINEN

LIITE 2 TAULUKKO VALMISTELUPROSESSIN VAIKUTUKSISTA KOHDEMÄÄRIIN JA ALOIHIN

	RKY1993	LP1	LP2	Esitys 12.3.2009
Kohdemäärä	1772	1115	1272	1260
Kohteiden pinta-ala, km ²	6574	1892	2095	2040
Keskimääräinen ala/kohde, km ²	3,7	1,7	1,6	1,6
Yhteistä alaa RKY1993:n kanssa, %		73,5	68,5	68,5
Yhteistä alaa valtak. maisemien kanssa, km ²	2232	705	766,6	721,8
Kohteet maakunnittain, kohteiden pinta-ala km ²				
Etelä-Karjala	60,7	56,8	59,5	57,5
Etelä-Pohjanmaa	564,1	83,5	40,0	37,8
Etelä-Savo	152,6	56,7	96,4	93,9
Itä-Uusimaa	216,7	74,8	74,7	65,3
Kainuu	210,1	28,0	53,4	53,3
Kanta-Häme	274,2	69,9	132,1	132,1
Keski-Pohjanmaa	283,4	4,6	5,0	5,1
Keski-Suomi	71,1	21,8	25,7	26,2
Kymenlaakso	227,7	89,7	99,3	99,9
Lappi	430,9	368,0	311,9	293,8
Pirkanmaa	554,6	80,4	72,5	69,6
Pohjanmaa	612,1	110,0	100,1	99,9
Pohjois-Karjala	176,8	60,4	88,7	87,1
Pohjois-Pohjanmaa	668,2	287,6	299,9	299,9
Pohjois-Savo	182,8	43,0	70,6	65,3
Päijät-Häme	213,1	42,3	56,7	57,2
Satakunta	653,7	97,7	157,0	146,9
Uusimaa	587,6	137,5	190,7	189,1
Varsinais-Suomi	433,3	179,0	161,0	159,9

LIITE 3 Inventoinnin kohdeluettelo kunnittain

Akaa

Viialan kirkko

Alajärvi

Alajärven kirkko ja kirkonkylän julkiset rakennukset

Lehtimäen kirkkomaisema

Nelimarkka-museo ja Eero Nelimarkan huvila

Alavieska

Mattilanperän kylä

Alavus

Alavuden kirkko ja Muistojen kappelin alue

Alavuden rautatieasema

Artjärvi

Kinttulan kartano

Ratulan kartano

Asikkala

Asikkalan kirkonkylä

Urajärven kartano

Vesivehmaan kylä

Vähä-Ainiön kylä

Vääksyn kanava

Askola

Särkijärven kylä- ja kartanomaisema

Vakkolan kylä

Aura

Käyrän kasvatuslaitos

Laukkaniityn kylä

Varkaantie

Enonkoski

Museosilta

Enontekiö

Enontekiön jälleenrakennuskauden julkinen

rakentaminen

Enontekiön saamelaisasutuksen talvi- ja kesäkylät

Jatkosodan tapahtuma- ja muistopaikat

Kemin ja Tornion vanhan rajan rajapyykit

Kilpisjärven matkailuhotelli

Markkinan kirkonpaikka

Peltovuoman kylä

Poroerotuspaikat ja -aidat

Seitapaikat

Struven astemittausketju

Yrjö Kokon Ungelon torppa

Espoo

Espoon kirkonmäki

Espoonkartano

Helsingin höyrylaivareittien kesähuvila-asutus

Kauklauden rautatieasema

Otaniemen kampusalue

Pääkaupunkiseudun I maailmansodan linnoitteet

Snettans-Rödskogin kylä- ja viljelymaisema

Suuri Rantatie

Tapiola

Tarvaspään ateljeehuvila

Träskändan kartano

Eura

Euran kirkkoympäristö

Hinnerjoen kirkonkylä

Kautilan ruukki- ja paperitehdasyhdyskunta

Köyliönjokilaakson ympärysalue

Lapinjokilaakson kylä- ja viljelymaisema

Nuoranteen talot

Panelian kylä

Eurajoki

Irajanteen kylä

Museosilta

Vuojoen kartano

Evijärvi

Lassilan taloryhmä

Forssa

Forssan teollisuusyhdyskunta

Haapajärvi

Haapajärven kirkkoranta

Haapavesi

Haapaveden kotitalousoppilaitos ja Mustikkamäen

viljelymaisema

Haapaveden Vanhatien raitti

Hailuoto

Hailuoto

Halsua

Halsuan kirkkotie ja kirkonseutu

Hamina

Haminan linnoitus- ja varuskuntakaupunki

Hietakylän hautausmaa ja Haminan ortodoksinen

hautausmaa

Museosilta

Petkeleen asuinalueet

Pitäjänsaaren esikaupunkialue

Suuri Rantatie

Tammion ja Kuorsalon saaristokylät

Virolahden graniittilouhokset

Hankasalmi

Hankasalmen rautatieasema

Pienmäen talonpoikaistalo

Hanko

Hangon Itäsatama

Hangon Keksien teollisuusrakennukset

Hangon Länsisatama

Hangon rautatieasema

Hankoniemen sotahistorian kohteet

Hauensuolen kalliopiirrosalue

Itäisen Kylpyläpuiston huvila-alue

Kudeneule Oy:n tehdasalue

Oy Forcit Ab:n tehdasalue

Harjavalta

Emil Cedercreutzin Harjula ja Maahengen temppeli

Huovintie

Lammaistenlahden kulttuurimaisema

Satalinnan parantola

Hartola

Koskipään kartano

Ruskealan ja Kirkkolan kylien viljelymaisema

Hattula

Hattulan keskiaikaiset kartanot ja Lepaan

puutarhaopisto

Hattulan Pyhän Ristin kirkko

Hämeen Härkätie

Hälemmen, Leiniälän, Nihattulan, Pelkolan ja Sattulan

kyläasutus

Mierolan ja Rahkoilan kylät

Parolannummen harjoituskenttä

Retulansaaren kylä ja viljelymaisema

Haukipudas

Halosenniemen sahayhdyskunta

Haukiputaan kirkko ympäristöineen

Martinniemen saha

Pohjanmaan rantatie

Hausjärvi

Erkylän kartano

Lavinon kylä

Oitin rautatieasema

Heinola

Harjupuisto

Heinolan kirkkokortteli ja vanha hautausmaa

Heinolan maaseurakunnan kirkkoympäristö

Heinolan Perspektiivi

Heinolan seminaari

Reumasäätiön sairaala

Suomen Urheiluopisto

Heinävesi

Heinäveden luostarit

Heinäveden reitin kanavat ja rakenteet

Helsinki

Alppilan kirkko

Alvar Aallon oma talo ja arkkitehtitoimisto

Arabian tehtaot

Eiran kaupunginosa, Huvilakadun korttelit ja Mikael

Agricolan kirkko

Eläintarhan huvilat ja yleishyödylliset laitokset

Esplanadi - Bulevardi

Etu-Töölön kaupunginosa

Finlandia-talo, Kaupunginteatteri ja Kulttuuritalo

Helsingin Aleksanterinkatu

Helsingin höyrylaivareittien kesähuvila-asutus
Helsingin Kauppatori rajaavine rakennuksineen
Helsingin Rautatienrautatiet
Helsingin suomenkielinen työväenopisto
Helsingin synagoga
Helsingin Vanhakaupunki
Helsingin yliopiston rakennukset (keskustakampus)
Herttoniemen ja Kumpulan siirtolapuutarhat
Herttoniemen kartano
Hietaniemen hautausmaat
Huopalahden rautatieasema
Johanneksen kirkko ympäristöineen
Kaartin kasarmi
Kaisaniemen puisto ja kasvitieteellinen puutarha
Kaivopuisto
Kallion kirkko
Kannelmäen kirkko
Kansanpuistot Korkeasaari ja Seurasaari
Katajanokan vanha osa
Kirurginen sairaala
Kulosaaren huvilakaupunki
Käpylän puutaloalueet ja Käärmetalo
Lapinlahden sairaala-alue
Lauttasaaren kirkko
Länsi-Herttoniemen pientaloalue
Malmin hautausmaa
Malmin lentoasema
Malmin rautatieasema
Maunulan asuntoalue
Meilahden huvila-alue
Meilahden kirkko ja koulu
Meilahden sairaala-alue
Olympiarakennukset
Osuusliikkeiden ja teollisuuden Sörnäinen
Pasilan veturitalit, konepaja ja SOK:n
teollisuuskorttelit
Pihlajamäen lähiö
Pirkkolan omakotialue ja rintamamiestalot
Pitäjänselän rautatieasema
Puolustusvoimien 1930-luvun arkkitehtuuri Helsingissä
Pääkaupunkiseudun I maailmansodan linnoitteet
Salmisaaren teollisuusalue
Santahamina
Senaatintori ympäristöineen
Suomen Pankki, Kansallisarkisto ja Säätökeskus
Suomenlinna
Suvilahden voimalaitosalue
Sörnäisten vankila
Taka-Töölön kerrostaloalue
Torkkelinmäen asuinalue
Tuomarinkylän kartano
Tähtitorninmäen observatorio ja puisto
Vakuutusyhtiö Pohjan talo, Lasipalatsi ja Rautatalo
Vallilan asuinalueet
Vantaanjokisuun vesi- ja viemärlaitokset
Viikin opetus- ja koetila
Östersundomin kartano, kappeli ja Björkuddenin
huvila
Himanka
Raumankarin vanha asutus ja Himangan kirkko
Hirvensalmi
Hirvensalmen kirkonmäki ja tervaleppäranta
Hämeenmäen ja Hurriilan kylät
Kissakosken kanava ja tehdasalue
Pohoskylän raitti
Hollola
Hollolan kirkko ja historiallinen pitäjänkeskus
Vesalan, Nokkolan, Untilan ja Utulan kylien
viljelymaisema
Voistion kulttuurimaisema
Huittinen
Huittisten kirkko ja sen ympäristö
Nanhian kylä
Punkalaitumenjoen kylä- ja viljelymaisema
Raijalan kylä
Humppila
Venäjän kartano

Hyrynsalmi

Hyrynsalmen kirkko
Hyrynsalmen rautatieasema
Kainuun puromyllyt
Kaunislehdon talomuseo

Hyvinkää

Hyvinkään kirkko ja seurakuntakeskus
Hyvinkään rautatieasemat
Hyvinkään Villatehdas
Kytäjän kirkko

Hämeenkoski

Hankalankosken pellavaloukku
Kurjalan kartano

Hämeenkyrö

F.E. Sillanpään kodit
Herttualan kylä
Hämeenkankaan- ja Kyrönkankaantie
Hämeenkyrön vanha keskusta
Kyröskosken tehdasyhdyskunta

Hämeenlinna

Ahveniston hautausmaa
Alvettulan, Hyömäen, Matkantaan ja Tuittulan
ryhmäkylät
Aulangon puisto
Evon metsäopisto
Hahkialan kartano
Hauhon kirkonkylä
Hämeen Härkätie
Hämeen linna
Hämeenlinnan Kaupunginpuisto
Hämeenlinnan Koilliskulman puutalokorttelit ja koulut
Hämeenlinnan lääninsairaala, kruununmakasiinit ja
Verkatehdas
Hämeenlinnan rautatieasema
Hämeenlinnan tori, kirkko ja Pikkutori
Kanajärven talo
Kantolanniemen siirtolapuutarha
Katisten kartano
Lammin keskiaikaiset kartanot ja kirkko
Linnan kasarmit
Mommilan kartanomaisema
Niemen kartano ja Taljalan kylä
Olympiarakennukset
Perttulan oppilaitos ja Miemalan Alikylä
Sairion pientaloalue
Suomen kasarmit
Syrjäntaustan kylä
Tuuloksen historiallinen kirkkomaisema
Vanajan kirkko
Vanajanlinna
Vihavuoden mylly- ja sahayhdyskunta
li

Akolan tila
Iin Haminan vanha satama- ja kauppapaikka
Iin Röytän luotsiasema
Pohjanmaan rantatie
Pohjanmaan teollisuuden kartanot
Pyramidikattoiset kesänavetat
Ulkokruunin majakka- ja luotsiyhdyskunta

lialmi

lialmen kirkkoaukio ja puistoakselit
lialmen rautatieasema
lialmen vanha kirkko
Koljonvirran historiallinen maisema
Peltosalmen viljelymaisema
Runnin kylpylä ja Saarikosken kanava

litti

litiin kirkonkylä

Ikaalinen

Hämeenkankaan- ja Kyrönkankaantie
Ikaalisten vanhan kauppalaan alue ja Ikaalisten
kirkonseutu
Iso-Röyhiön kylä
Koveron kruununmetsätorppa

Ilmajoki

Ilmajoen kirkko ja kirkonseutu
Ilmajoen rautatieasema

Koskenkorvan tehtaat
 Könnien talot
 Nikkolan ja Pirilän jokivarsiasutus
 Yli-Lauroselan pihapiiri
Ilomantsi
 Hattuvaaran vaarakylä
 Ilomantsin Kauppatien ja Kotimäen alue
 Ilomantsin Pappilanvaara
 Kakonahon kylämaisema
 Mekrijärven kylä ja Sissolan talo
 Möhkön ruukinalue
 Ostronsaaren Jeskalan pihapiiri
 Salpalinja
Imatra
 Imatran Voiman ja Kuparin asuinalueet
 Imatrankosken kulttuuriympäristö
 Immolan kasarmialue
 Kaukopään tehtaan asuinalueet
 Niskapietilän tie
 Tornansaaren teollisuusalue, Neitsytniemen kartano ja
 Niskalammen asuntoalue
 Vuoksenniskan Kolmen ristin kirkko
Inari
 Inarinsaamelaisten vuotuismuuton talvi- ja kesäpaikat
 Ivalojoen kulta-alue
 Jäämerentien tiehistorialliset kohteet
 Kolttsaamelaisten asutuspaikat
 Poroerotuspaikat ja -aidat
 Raja-Joosepin asuinkenttä
 Repokairan ja Lemmenjoen alueen saamelaisasutus ja
 kullankaivajayhdyskunta
 Ruijanpolku
 Seitapaikat
Inkoo
 Barösundin väylä
 Degerbyn kirkonkylä
 Fagervikin ruukinalue
 Inkoon kirkko ja pappila
 Suuri Rantatie
 Tähtelän kylä
 Österkullabäckenin kylä- ja viljelymaisema
Isojoki
 Isojokilaakson kyläasutus ja Isojoen kirkkomaisema
Isokyrö
 Isonkyrön vanha ja uusi kirkko
 Orisbergin ruukinalue
 Perttilänmäki ja Napuen taistelutanner
Jalasjärvi
 Jalasjärven kirkkoympäristö
 Luopajärven kyläasutus
Janakkala
 Hakoisten kartano ja linnavuori
 Irjalan kartano
 Leppäkosken kartano
 Monikkalan ja Vanantaan kartanot
 Tervakosken paperitehdas ja yhdyskunta
 Turengin rautatieasema
 Viralan kartano
Joensuu
 Heinävaaran vaara-asutus
 Joensuun luterilainen ja ortodoksinen kirkko
 Joensuun rantapuistovyöhyke
 Joensuun rautatieasema ja sen ympäristö
 Kiihtelysvaaran kirkko
 Museosilta
 Pielisjoen kanavat
 Salpalinja
 Uimaharjun rautatieasema
 Utran kanava ja historiallinen teollisuusalue
 Vornan tie
Jokioinen
 Jokioisten kartano ja Loimijokilaakson viljelymaisema
 Jokioisten kirkko ja pappilat
Joroinen
 Huutokosken rautatieasema
 Joroisten kartanot
Joutsa
 Joutsan Jousitien keskusraitti
 Museosilta
Juankoski
 Juantehdas
Juuka
 Juuan kirkonkylän vanha keskusta
 Ayhkyrin talonpoikaistila
Juupajoki
 Hyytiälän metsäasema
 Kallenaution kestikievari
 Korkeakosken tehdasyhdyskunta
 Lylyn rautatieasema
Juva
 Juvan kartanot
 Juvan kirkonmäki
 Koikkalan kylä
Jyväskylä
 Jyväskylän Harju ja Vesilinna
 Jyväskylän Kirkkopuisto ja ympäristö
 Jyväskylän rautatieasema
 Jyväskylän yliopiston alue
 Korpilahden kirkkoranta
 Kortepohjan asuma-alue
 Luonetjärven kasarmialue
 Mankolan alue
 Sotatarviketeollisuuden alueet
 Struven astemittausketju
 Säynätsalon teollisuusyhdyskunta
 Taulumäen kirkko ja Jyväskylän vanha hautausmaa
 Vaajakosken teollisuusympäristö
 Viitaniemen asuntoalue
 Alylän ja Seminaarinmäen asuinalueet
Jämijärvi
 Hämeenkaan- ja Kyrönkankaantie
Jämsä
 Huhkojärven tila
 Jämsänjoen agraarimaisema
 Jämsänkosken teollisuusympäristö
 Suur-Jämsän empiretalot
 Vanha Jämsä
Järvenpää
 Järvenpään kirkko
 Tuusulan Rantatien kulttuurimaisema
 Tuusulan reservikomppania
Kaarina
 Bryggmanin huvilat
 Kuusiston kirkkomaisema
 Kuusiston piispanlinnan rauniot ja Kuusiston kartano
 Littoisten verkatehdas ja Kotimäen asuinalue
 Piikkiön kirkko ja pappila
 Pukkilan kartanomuseo
 Suuri Rantatie
 Tuorlan maatalousoppilaitos
Kaavi
 Telkkämäen kaskialue
Kajaani
 Hoikankankaan kasarmialue
 Kajaanin Kauppakadun funkistalot ja Raatihuoneentori
 Kajaanin keskustan kirkot
 Kajaanin rautatieasema
 Kajaaninjoen historiallinen kokonaisuus
 Murtomäen rautatieasema
 Otanmäen kaivosyhdyskunta
 Oulujoen ja Sotkamon reitin voimalaitokset
 Paltaniemen kirkkotie ja kylä
Kalajoki
 Jylkän talonpoikaistila
 Kalajoen pappila
 Kallankarien kalastajatukikohta
 Plassin vanha markkinapaikka
 Pohjanmaan rantatie
Kangasala
 Kangasalan kirkko, kartanot ja suurtilat
 Kangasalan näkötornit
 Vatialan siunauskappeli
Kangasniemi
 Kangasniemen kirkon ympäristö

Kankaanpää

Hämeenkaan- ja Kyrönkankaantie
Niinialon kasarmialue
Ruokojärven kulttuurimaisema

Kannonkoski

Kannonkosken kirkko

Kannus

Mäkiraonmäen vanha asutus ja Kannuksen kirkko

Karjajoki

Karjajoen kirkkoympäristö

Karjalohja

Karjalohjan kirkonkylän kulttuurimaisema
Kärkelän ruukkiyhdykskunta
Nummijärven kylä ja kulttuurimaisema

Karkkila

Högforsin ruukinalue

Karstula

Karstulan kirkonkylä

Karttula

Riuttalan talomuseo
Savon järvimalmiruukit

Karvia

Hämeenkaan- ja Kyrönkankaantie
Karviankylä

Kaskinen

Kaskisten ruutukaava-alue
Sälgrundin majakka, luotsiasema ja Laxhamn

Kauhajoki

Hämeenkaan- ja Kyrönkankaantie
Hämes-Havusen umpiporta
Nummijärven kirkko

Kauhava

Alahärman kirkonseutu
Kantolan kylän raittiasutus
Kauhavan ilmasotakoulu
Sippolanmäen taloryhmä
Voltin kylän raittiasutus ja Mattilan silta
Ylihärman kirkonseutu

Kauniainen

Kauniaisten huvilakaupunki
Kauniaisten rautatieasema

Kaustinen

Kaustisen kirkonmäki

Kemi

Isohaaran voimalaitos ja Vallitunsaaren
voimalaitosyhdykskunta
Karihaaran tehdasyhdykskunta
Kemin ruutukaava-alue ja kirkon ympäristö
Lapin keskuspaikkojen linja-autoasemat
Lapin uitto- ja savottatukikohdat
Perämeren kalasatamat ja kalastustukikohdat
Pohjanmaan rantatie

Kemijärvi

Kemijoen jokivarsiasutus ja kirkkomaisemat
Puikkolan taloryhmä
Salpalinja

Keminmaa

Isohaaran voimalaitos ja Vallitunsaaren
voimalaitosyhdykskunta
Kemijoen jokivarsiasutus ja kirkkomaisemat
Kemin ja Tornion vanhan rajan rajapyykit
Lapin uitto- ja savottatukikohdat
Pohjanmaan rantatie

Kemiönsaari

Bengtškärin majakka
Björkbodan ruukinalue
Dragsfjärdin kirkko ympäristöineen
Hiittisten kirkonkylä
Kemiön kirkko ja pappila
Kemiönsaaren ulkosaariston kyläasutus
Kiilan kylä
Sagalundin kotiseutumuseo
Sandön kartano
Sjölaxin kartano
Strömman kanava
Taalintehtaan historiallinen teollisuusalue

Turunmaan rannikon kalkkilouhokset ja Paraisten
kalkkitehdas
Västansfjärdin vanha ja uusi kirkko
Orön linnake

Kempele

Kempeleen kirkonmäki

Kerava

Keravan rautatieasema
Keravan vankila

Kerimäki

Kerimäen kirkko ja kirkkoranta
Raikuun kanava
Salpalinja

Kesälahti

Pohjois-Karjalan hovit
Totkunniemen kylä

Keuruu

Asunnan rautatieasema
Haapamäen rautatieasemanseutu
Keuruun vanha keskusta
Otavan kirjapainokylä
Pihlajaveden vanha kirkko

Kihniö

Museosilta

Kiikoinen

Lähteenmäen torppa

Kiiminki

Kiimingin kirkko ympäristöineen

Kirkkonummi

Hvitträskin ateljeehuvi
Kabanovin tykkitie
Kallbådan ja Rönnskärin majakat
Oitbackan kartano
Suuri Rantatie

Kitee

Kiteen kirkko ja pappila
Pohjois-Karjalan hovit
Puhoksen historiallinen teollisuusympäristö

Kittilä

Kemin ja Tornion vanhan rajan rajapyykit
Kittilän jokivarsi- ja järvenranta-asutus
Poroerotuspaikat ja -aidat
Seitapaikat
Särestöniemen erämaatila ja ateljee

Kiuruvesi

Kiuruveden rautatieasema
Koskenjoen kylä

Kokemäki

Huovintie
Kauvatsan kirkonseutu
Kokemäen kirkonseutu
Kokemäenkartanon historiallinen maisema
Peipohjan rautatieasema-alue
Pyhän Henrikin saarnahuone ja sen historiallinen
ympäristö

Kokkola

Kaarlelan kirkko ja pappila
Kiviniityn 1960-luvun pientaloalue
Klapurin taloryhmä
Kokkolan pedagogio ja Roosin talo
Kokkolan rautatieasema
Kokkolan ruutukaava-alueen puutalokorttelit
Kälviän kirkonkylä
Lohtajan kirkko ja pappila
Mäntykankaan puutaloalue
Ohtakarin kalastajayhdykskunta ja luotsiasema
Palman alueen huvila-asutus
Pohjanmaan rantatie
Poroluodonkarin kalastajayhdykskunta
Rasmusbackenin tienvarsiasutus ja kivinavetat
Riipan rautatiepysäkki
Sannanrannan huvila-alue
Tankarin ja Trutklippinin majakka- ja
luotsiyhdykskunnat
Ullavan kirkko ja Vanha-Vion talo

Kolari

Kemin ja Tornion vanhan rajan rajapyykit

Kolarin vanha kirkko ja tapuli
Telatie Venejärveltä Kurtakkoon
Tornionlaakson raudanvalmistushistorian kohteet

Konnevesi

Keiteleen - Iisveden reitin kanavat

Kontiolahti

Mönnin ja Selkien vaarakylät
Pielisjoen kanavat

Korsnäs

Harrströmin kalasatama ja kylä
Korsnäsin kirkko ja pappila
Merenkurkun saariston majakka- ja luotsisaaret
Moikkipään kalasatama

Koski TI

Huovintie
Hämeen Härkätie
Kosken kirkko

Kotka

Haapasaaren saaristokylä
Hovinsaaren sellutehdas
Hurukselan kylä
Karhulan teollisuusympäristö
Katariinan pientaloalue
Korkeakosken teollisuusympäristö
Kotkan kaupungintalo ja Kotkan Säästöpankki
Kotkan kirkko ympäristöineen
Kotkan ortodoksinen kirkko ja Kirkkopuisto
Kymin kirkko
Kymnlinnan maalinnoitus
Langinkosken keisarillinen kalastusmaja
Ruotsinsalmen merilinnoitus
Stora Enson Kotkan tehtaat
Sunilan tehtaat ja asuinalue
Suuri Rantatie
Tiutisen asuinalue

Kouvola

Anjalan historiallinen ympäristö
Anjalan paperitehdas sekä Inkeröisten kartonkitehdas ja yhdyskunta
Elimäen kartanot ja viljelymaisema
Kaipiaisten rautatieasema
Korian kasarmialue
Korian sillat
Kouvolan hallintokeskus
Kouvolan kasarmialue
Kouvolan rautatievarikon alue
Kuusankosken - Kymintehdaan teollisuusympäristö
Kymijoen rajalinnakkeet
Mustilan arboretum
Myllykosken teollisuusympäristö
Sippolan kirkonkylä
Utin linnake ja varuskunta
Valkealan kirkon ja kartanon kulttuurimaisema
Vekaranjärven kasarmialue
Verlan teollisuusympäristö
Voikkaan tehtaat

Kristiinankaupunki

Butsbackenin kyläasutus
Carlsron huvila
Kristiinankaupungin ruutukaava-alue
Siipyyn kylä ja Kiilin kalasatama
Yttergrundin majakka- ja luotsiyhdyskunta

Kruunupy

Alavetelin kirkko
Kruunupyyn kirkko ympäristöineen ja Torgaren pappila
Kruunupyyn reservikomppania
Tastin kylä
Teerijärven kirkko ja pappila

Kuhmo

Kainuun puromyllyt
Kainuun seitsemäs Kekkostie
Kainuun vienalaiskylät
Karelianismin kohteet Kainuussa
Museosilta
Oulujoen ja Sotkamon reitin voimalaitokset
Salpaliinja

Särkän kämppäkartano
Talvisodan taistelupaikat
Tervanpoltton muistomerkit
Täyssinän rauhan rajakivet

Kuhmoinen

Kuhmoisten kirkonmäki
Kuhmoisten sahan lahti
Päijälän raittikylä

Kuopio

Haminalahden kulttuurimaisema
Kuopion entinen ammuslataamo
Kuopion Iso hautausmaa
Kuopion kasarmialue
Kuopion lääninsairaala
Kuopion Piispanpuiston ympäristö ja kuurojen koulu
Kuopion rautatieympäristöt
Kuopion rännikatuverkko
Kuopion satama-alue
Kuopion Snellmanin puisto, tuomiokirkko ja puukorttelit
Kuopion tori
Kuopion vankila
Linnanpellon asuinalue ja sokeainkoulu
Niiralan tyypitaloalue
Niuvanniemen sairaala
Väinölänniemen kaupunkipuisto

Kuortane

Kuortaneen kirkko ja kirkonseutu
Kuortaneen pohjalaistalot
Ruonan kylä ja Haapaniemen pappila

Kurikka

Panttilan kylä ja Kurikan lakkitehdas
Sarvijoen Riskun talo

Kustavi

Isokarin majakka- ja luotsiyhdyskunta
Katanpään linnake
Kustavin kirkkoympäristö
Lyyrtin kylä ja luotsiasema
Suuri postitie

Kuusamo

Pyramidikattoiset kesänvetäet
Salpaliinja
Vuotungin kylä

Kärkölä

Huovilän puisto

Kärsämäki

Kärsämäen kirkko
Saviselkä-Piippola -maantie

Köyliö

Huovintie
Köyliönsaaren Vanhakartanon ja kirkon historiallinen maisema

Lahti

Anttilanmäen esikaupunkiasutus
Fellmaninpuisto, jälleenrakennuskauden oppilaitokset ja Hakatornit
Harjukadun, Onnelantien ja Kymintien pientaloalueet sekä Karjalankadun pienkerrostalot
Hennalan kasarmit
Koiskalan kartano
Lahden kaupungintalo, kauppatori ja Mariankadun seremonia-akseli
Lahden rautatieasema ja varikkoalue
Lahden suurradioasema
Salpausselän hiihtostadion
Tapanilan ruotsalaistaloalue

Laihia

Laihian kirkko
Laihianjokivarren pohjalaistalot

Laitila

Koukkelan Kauppilan umpipihainen talonpoikaistalo
Suontaan ryhmäkylä
Untamalan raittikylä

Lapinjärvi

Lapinjärven huoltola
Lapinjärven kirkonkylä
Struven astemittausketju

Lapinlahti

Lapinlahden kirkonseutu
Lapinlahden rautatieasema
Väisälänmäen kylä

Lappajärvi

Lappajärven Kirkkoniemi
Ylipään kylä

Lappeenranta

Kaukaan teollisuusympäristö sekä Kanavansuun ja Mälkiän asuntoalueet
Konnunsuon vankila
Lappeen kirkko
Lappeenrannan linnoitus- ja varuskuntakaupunki
Lappeenrannan raatihuone ja kauppiastalot
Lauritsalan kirkko ja seurakuntakeskus
Nuijamaan kirkko
Pulsan rautatieasema-alue
Rapasaaren rautatieasema
Rutolan ylivientilaitos
Saimaan kanava
Salpalinja

Lapua

Lapuan Patruunatehdas
Lapuan rautatieasema
Lapuan tuomiokirkko ympäristöineen

Laukaa

Lievestuoreen rautatieasema
Sotatarviketeollisuuden alueet

Lavia

Lavian kirkonkylän raitti

Lemi

Lemin kirkko
Salpalinja

Lempäälä

Lempäälän rautatieasema
Sääksjärven rautatiepysäkki

Leppävirta

Konnuksen kanavat
Kotalahden kaivosyhdyskunta
Leppävirran kirkko
Nikkilänmäen museotie
Sorsakosken tehtaat ja tehdasyhdyskunta

Liekka

Mätäsvaaran kaivosyhdyskunta
Pankakosken tehdas- ja asuntoalueet
Pielisen museo ja kulttuuriympäristö
Pohjois-Karjalan hovit
Salpalinja
Vornan tie (ent. ENO)

Lieto

Hämeen Härkätie
Liedon Vanhalinna
Littoisten verkatehdas ja Kotimäen asuinalue
Varkaantie

Liljendal

Michelspiltomin rautatieasema

Liminka

Ala-Temmeksen jokivarsitalot
Limingan kirkko ympäristöineen
Limingan Ranta

Liperi

Kaprakan kuntoutuslaitos
Pohjois-Karjalan hovit
Pyhäselän uittolaitteet
Viinijärven rautatieasema

Lohja

Elias Lönnrotin Sammatti
Kirkniemen kartano
Lohjan kirkko ympäristöineen
Ojamon rautakaivos ja kartano
Suuri Rantatie
Virkkalan kalkkitehdas ja yhdyskunta

Loimaa

Huovintie
Kanta-Loimaan kirkko ja pappila
Loimaan rautatieasema
Vesikosken historiallinen tehdasalue

Loppi

Hämeen Härkätie
Lopen vanha kirkonmäki
Santamäen kartanomaisema
Topenon ja Vojakkalan kylät

Loviisa

Loviisan alakaupunki
Loviisan Esplanadi
Loviisan maalinnoitus
Suuri Rantatie
Svartholman linnoitus

Luhanka

Luhangan vanha kirkko
Mönkösmäen talonpoikaistalot
Tammijärven pohjukan asutus

Lumijoki

Kankaanpääntien kylämaisema
Lapinkylän tuulimyllyt
Pohjanmaan rantatie

Luoto

Luodon kirkko ympäristöineen
Öuranin kalasatama

Luumäki

Kotkaniemen tila
Luumäen kirkko
Salpalinja
Taavetin linnoitus

Luvia

Luvian kirkonkylä
Luvian saariston kalastajatilat
Peränkylä
Säpin majakkayhteisö ja luotsiasema

Länsi-Turunmaa

Atun kartanoympäristö
Houtskarlin kirkkoympäristö
Iniön kirkonkylä
Korppoon kirkko
Korppoonkartano
Kuitian kartanolinna
Länsi-Turunmaan saaristoasutus
Länsi-Turunmaan ulkosaariston kyläasutus
Nauvon kirkko ja kirkonseutu
Paraisten kirkko ja Vanha Malmi
Seilin hospitaali
Turunmaan rannikon kalkkilouhokset ja Paraisten kalkkitehdas
Utön linnake, majakka- ja luotsiyhdyskunta

Maalahti

Bergön satamat ja saaristokylä
Brännön kylä
Maalahden kirkko ja pappila
Merenkurkun saariston majakka- ja luotsisaaret
Pohjanmaan teollisuuden kartanot
Söderfjärdenin viljely- ja kylämaisema
Aminnen kalasatama

Maaninka

Iisalmen reitin kanavat
Leppälahden ja Kuivaniemen kylät
Tuovilanlahden kylä

Marttila

Huovintie
Hämeen Härkätie

Masku

Kankaisten kartanolinna
Lempisaaren kartano
Lemun kirkkoympäristö
Louhisaaren kartano ja Askaisten kirkko
Maskun kirkko ja pappila
Nyynäisten kartanomaisema

Merijärvi

Kalaputaan kylä

Merikarvia

Alakylä
Kaddin kalastusmajat
Köörtilän kylä
Lankosken kylä
Trolssin kylä ja kiviaidat

Miehikkälä

Salpalinja

Mikkeli

Anttolan kirkonmäki
Emolan esikaupunkialue
Kenkäveronniemen pappila
Mikkelin hallitustori ympäristöineen
Mikkelin maaseurakunnan kirkko ja hautausmaat
Mikkelin rautatieasema
Mikkelin tarkk'ampujakasarmit
Mikkelin vankila
Otavan satamaradan rautatieasema
Porrassalmen historiallinen maisema

Muhos

Keisarin tie
Muhoksen kirkko
Museosilta
Oulujoen ja Sotkamon reitin voimalaitokset
Päivärinteen parantola

Multia

Multian vanha keskusta

Muonio

Keimiöniemen kalakentät
Kemin ja Tornion vanhan rajan rajapyykit
Pallastunturin matkailuhotelli
Salmijärven erämaatila
Seitapaikat
Torassiepin kylä
Ylimuonion kylä

Mustasaari

Björkön kylämaisema
Merenkurkun saariston majakka- ja luotsisaaret
Moippevägenin kiviaidat
Museosilta
Pohjanmaan teollisuuden kartanot
Raippaluodon kylä ja kalasatama
Söderfjärdenin viljely- ja kylämaisema

Muurame

Kinkomaan sairaala-alue
Muuramen kirkko

Mynämäki

Karjalankylä ja Karjalan kirkko
Mynämäen kirkko
Saaren virkatalo

Myrskylä

Myrskylän kirkonmäki

Mäntsälä

Frugårdin kartano ja viljelymaisema
Mäntsälän kirkonmäki
Saaren kartano

Mänttä-Vilppula

Kotiniemen kasvatuslaitos
Mäntän tehtaat ja yhdyskunta
Pohjaslahden kirkko
Vilppulan ja Kolhon rautatieasemat

Mäntyharju

Museosilta
Mäntyharjun rautatieasema-alue
Mäntyharjun vanha keskusta
Pyhäniemen talo
Suuri Savontie

Naantali

Bryggmanin huvilat
Kultaranta
Lapilan kartano
Lookilan yksinäistalo
Merimaskun kirkko
Naantalin kirkko ja Ailostenniemi
Naantalin vanhakaupunki
Rymättylän kirkko
Velkuan kirkkomaisema

Nakkila

Anolan kartano
Huovintie
J.W. Suomisen nahkatehdas ja Koskilinna
Lammaistenlahden kulttuurimaisema
Nakkilan kirkko ympäristöineen

Nastola

Erstan kartano
Immilän, Kumian ja Seestan myllyt
Seestan kartano
Toivonojan kartano

Nilsia

Paavo Ruotsalaisen Aholansaari

Nivala

Kyösti ja Kalervo Kallion talot
Köyhänperän latoalue

Nokia

Kauniaisten ja Kuljun kartanot
Nokian kirkko ja Maatialan pappila
Nokian teollisuuslaitokset
Pitkaniemen sairaala
Sarkolan ja Vahalahden kyläkeskukset
Siuronmäki ja rautatieasema

Noormarkku

Noormarkun ruukin ja Ahlström-yhtiön rakennukset
Söörmarkun kylä

Nousiainen

Nousiainen kirkko ja kirkkomaisema

Nummi-Pusula

Myllymäen torppa
Nummen kirkonkylä

Nurmes

Nurmeksen rautatieasema
Nurmeksen vanhan kauppalan alue
Ylikylä

Nurmijärvi

Aleksis Kiven Palojoki
Museosilta
Nurmijärven kirkonmäki
Rajamäen tehdasyhdyskunta, kirkko ja rautatieasema
Sääksjärven parantolat ja Kiljavan opisto

Närpiö

Adolf Fredrikin postitie
Museosilta
Närpiön kirkko ja kirkkotallit
Pohjanmaan teollisuuden kartanot

Oravainen

Kimon ruukki ja Oravaisten tehdasyhdyskunta
Oravaisten kirkko ja hautausmaa
Oravaisten taistelutanner ja Minnestodsin tie

Orimattila

Heinämaan kylä
Orimattilan kirkonmäki
Tönnönkosken silta ja myllypaikka

Oripää

Huovintie
Oripään kirkko
Varkaantie

Orivesi

Längelmäen kirkonkylä
Onnistaipaleen kylä
Oriveden kirkko
Oriveden rautatieasema
Tunkelon Isotalo

Oulainen

Oulaisten rautatieasema

Oulu

Hietasaaren huvila-alue
Intiön hautausmaa
Karjasillan jälleenrakennuskauden asuinalue
Kaupunginojan varren puistovyöhyke
Maikkulan reservikompania
Oulujoen ja Sotkamon reitin voimalaitokset
Oulujoen kirkko
Oulujoen suistoalueen historiallinen kokonaisuus
Oulun rantakorttelien julkinen kaupunkitila
Oulun rautatieasema
Oulun SOK:n konttori- ja varastorakennus
Oulun tarkkampuskasarmit
Oulun vanha monumentaalikeskus ja Franzénin puisto
Oulun vankila
Oulun yliopisto
Pateniemen sahayhdyskunta

Raksilan puutaloalue
Toppilan satama ja teollisuusalue
Turkansaaren ulkomuseo
Ylikiimingin kirkko
Oulunsalo
Varjakan sahayhdyskunta
Outokumpu
Outokummun vanha kaivosalue ja Keretin kaivostorni
Padasjoki
Auttoisten kylä
Saksalan kartano
Vesijaon kylä
Paimio
Paimion kirkko ja vanha pappila
Paimion parantola
Paimion rautatieasema
Suuri Rantatie
Wiksbergin kartano
Paltamo
Kainuun puromyllyt
Kivesjärven rautatieasema
Kontiomäen rautatieasema
Oulujoen ja Sotkamon reitin voimalaitokset
Parikkala
Koitsanlahden hovi
Parikkalan kirkko
Pedersöre
Laamannintalo ja Östensön koulukoti
Lappforsin kyläasutus ja Heiden taloryhmä
Lassfolkin ja Härmälän taloryhmät
Purmon kirkonmäki
Pännäisten rautatieasema
Starabyin kylä
Štorsandsundin kyläasutus
Ahtävän kirkko ja pappilat
Pelkosenniemi
Kemijoen jokivarsiasutus ja kirkkomaisemat
Suvannon kylä
Pello
Kemin ja Tornion vanhan rajan rajapyykkit
Ratasjärven kylä
Tornionlaakson raudanvalmistushistorian kohteet
Perho
Perhon kirkko
Pernaja
Fasarbyn kylä
Horslökin kylä
Härkäpään kylä
Koskenkylän ruukinalue
Malmgårdin kartano
Orrengrundin tunnusmajakka ja luotsiasema
Pernajan kirkko ja pappila
Sarvilahden kartano ympäristöineen
Sjögårdin kartano
Suuri Rantatie
Tervikin kartano
Tjusterbyn kartano
Pertunmaa
Suuri Savontie
Petäjävesi
Petäjäveden vanha ja uusi kirkko ympäristöineen
Pieksämäki
Kivelän talo
Kontioapuiston omakotialue
Pieksämäen Keskuskatu
Pieksämäen maaseurakunnan kirkonmäki
Pieksämäen rautatieläisyympäristöt
Savon järvialue
Vaalijalan kuntoutuskeskus
Pielavesi
Lepikon torppa
Pielaveden Kirkkosaari
Pietarsaari
Kråkholman asuinalue
Leppäluodon sikuritehdas ja rautatieasema-alue
Mässkärin majakka- ja luotsiyhdyskunta
Pedersören kirkko ja Kirkkoranta

Pietarsaaren historiallinen keskusta
Pietarsaaren rautatieasemansettu
Pietarsaaren vanha satama
Pohjoisnummen puukaupunginosa ja Strengbergin tupakkatehdas
Rosenlundin pappila
Östanlidin parantola
Pihtipudas
Museosilta
Pomarkku
Pomarkun kirkonkylä
Pori
Ahlaisten kirkonkylä
Juseliuksen mausoleumi ja Käppärän hautausmaa
Kellahden kartanomaisema
Kivi-Pori
Kokemäenjoen luodot
Kraftmanin härkätalli ja navetta
Mäntyluodon luotsi- ja satamaympäristö
Pihlavan huvila-alue
Pihlavan saha ja asuinalueet
Porin kuudes kaupunginosa
Porin teollisuusmaisema
Porin Vanha hautausmaa
Reposaaren yhdyskunta
Riihikedon aravatalot
Riihikedon koulukorttelit
Porvoo
Björkholmin luotsiasema
Drägsbyn kartano
Empire-Porvoon puutalokorttelit ja julkiset rakennukset
Hamarin asuntoalue ja Porvoon höyrysahan paikka
Hinthaaran rautatieasema
Husholmenin keskiaikainen linnasaari ympäröivine maisemineen
Jakkariilan kartano
Kulloon kartano
Näsin hautausmaa
Porvoon läntisen saariston luotsi-, majakka- ja kalastusyhdyskunnat
Porvoon rautatieasema
Porvoon saaristokylät
Porvoonjokilaakson kartano- ja kylämaisema
Postimäki
Suuri Rantatie
Vanha Porvoo ja Porvoon linnamäki
Yliken kylä
Posio
Lapin uitto- ja savottatukikohdat
Naumanniemen talo
Sirniön kylä
Pudasjärvi
Naamangan kylä
Pudasjärven kirkkomaisema
Pyramidikattoiset kesänavetat
Punkaharju
Punkaharju
Punkaharjun laivareitin huvilat
Putikon sahayhdyskunta
Salpalinja
Punkalaidun
Punkalaitumen keskustan kylämaisema
Puolanka
Askanmäen kylä
Kainuun puromyllyt
Tiaisen kruununmetsätorppa
Puumala
Puumalan kirkko
Salpalinja
Suvorovin kanavat
Pyhtää
Ahvenkosken historiallinen ympäristö
Kaunissaaren saaristokylä
Kymijoen rajalinnakkeet
Pyhtään kirkko ja pappila
Struven astemittausketju

Suuri Rantatie

Pyhäjoki

Museosilta
Pohjanmaan rantatie
Pyhäjoen kalarannat
Rajaniemen kylä

Pyhäranta

Pyhärannan kirkko
Rihtniemen kylä
Ylikylä

Pälkäne

Puutikkalan kylä
Pälkäneen pitäjänkeskus
Raiskion torppa
Vihavuoden mylly- ja sahayhdyskunta

Pöytyä

Kyrön rautatieasema
Mäenpään kylä
Pihlavan kartano
Pöytyän kirkkoympäristö
Varkaantie
Yläneen kirkonmäki ja pappila
Yläneen Vanhakartano ja viljelymaisema

Raaha

Iso-Kraaselin ja Taskun tunnusmajakat
Museosilta
Pohjanmaan rantatie
Raahen Pekkatori ja ruutukaava-alueen
puutalokorttelit
Raahen rautatieasema ja tullikamari
Raahen seminaari
Saloisten kellotapuli

Raasepori

Bromarvin kirkonkylän kesäasutus
Dagmarkällanin lähde
Dragsvikin kasarmit
Grabbakan kartanolinnan raunio ja Gössbackavikenin
viljelymaisema
Gullön kartano

Hagenin ja Ramsholmenin puistoalue
Hankoniemen sotahistorian kohteet
Hilding Ekelundin arkkitehtuuri Karjaalla
Junkarsborgin keskiaikainen niemilinna ja
Päsarträsketin viljelymaisema
Jussarön kaivossaari
Karjaan kirkko ja pappila
Karjaan rautatieasema ympäristöineen
Kosken ruukinalue
Lindön kartanomaisema
Mustion ruukinalue
Olsbölen kartano
Pohjan kirkonmäki ympäristöineen
Pohjan ruukkiympäristöt
Pohjankurun rautatieasema ja satama
Prästökullan kartano
Raaseporin linna
Riilahden kartano

Skogbyn masuuni ja sahan alue

Snappertunan kirkonkylä

Suuri Rantatie

Tammisaaren rautatieasema-alue
Tammisaaren seminaari ja koulukorttelit
Tammisaaren ulkosaariston kalastajatilat
Tammisaaren vanha kaupunki ja satama
Tenholan kirkko ja pappila
Västankärren kartano

Raisio

Raision rautatieasema

Rantasalmi

Hiltulan kylä
Rantasalmen kartanot

Ranua

Kuhan kylä
Nuupasjärven talo
Putkivaaran kylä

Rauma

Anttilan ja Voiluodon kylät

Lapinjokilaakson kylä- ja viljelymaisema
Rauman asuinalueet Onnela, Nummi, Asevelikylä, III
kaupunginosa

Rauman rautatieasemansoutu
Rauman seminaari
Santakarin pooki
Sorkan kylä
Unajan kylä
Vanha Rauma

Rautalampi

Keitelelen - lisveden reitin kanavat
Rautalammin kirkko ja keskusraitti
Rautalammin suurtilat
Saahkari-Myhinpään tie

Rautavaara

Tiilikanjoen uittorakenteet

Rautjärvi

Haukkavuoren historiallinen rajapaikka
Hiitolanjoen voimalat
Niskapietilän tie
Sarajärven tie
Simpeleen kirkko

Riihimäki

Riihimäen kasarmialue
Riihimäen keskusliikekatu
Riihimäen Lasin tehdasalue
Riihimäen rautatieasema ja Rautatienpuisto
Riihimäen urheilupuisto
Riihimäen vankila

Ristiina

Himalansaaren kylä
Ristiinan vanha kuntakeskus
Toijolan kylän historialliset kohteet

Ristijärvi

Kainuun puromyllyt
Museosilta
Oulujoen ja Sotkamon reitin voimalaitokset
Tervanpoltton muistomerkit

Rovaniemi

Alvar Aallon Maison Aho ja Ahon asuinliiketalot
Ferdinand Salokankaan jälleenrakennusajan
arkkitehtuuri Rovaniemellä
Hirvaan rautatiepysäkki
Jatkosodan tapahtuma- ja muistopaikat
Jäämerentien tiehistorialliset kohteet
Kemijoen jokivarsiasutus ja kirkkomaisemat
Kemin ja Tornion vanhan rajan rajapyykit
Korkalorinne ja Evakkotien rivitalot
Lapin keskuspaikkojen linja-autoasemat
Lapin uitto- ja savottatukikohdat
Marrasjärven kylä
Muurolan rautatieasema
Olkajärven Kenttälän taloryhmä
Pirttikosken voimalaitosyhdyskunta
Rovaniemen hallinto- ja kulttuurikeskus
Rovaniemen kirkko

Ruokolahti

Haloniemen huvilat
Haukkavuoren historiallinen rajapaikka
Niskapietilän tie
Ruokolahden kirkko ja kellotapuli
Salpalinja
Sarajärven tie
Suvorovin kanavat

Ruotsinpyhtää

Ahvenkosken historiallinen ympäristö
Kullaan kartanomaisema
Strömforsin ruukkiyhdyskunta
Suuri Rantatie

Ruovesi

Kalelan erämaa-ateljee
Näsijärven reitin kanavat
Pekkalan kartano
Peräkunnan tie
Ruoveden kirkonkylä

Rusko

Ruskon kirkonmäki

Rääkkylä

Pohjois-Karjalan hovit
Rääkkylän kirkko ympäristöineen

Saarijärvi

Kolkanniemen pappila
Saarijärven vanha osa

Salla

Kivelän rakennusryhmä
Lapin uitto- ja savottatukikohdat
Sallan kirkko
Salpalinja
Talvisodan taistelupaikat

Salo

Anerionjärven kyläasutus
Angelniemen kirkkoniemi
Haapaniemen linnanraunio
Halikon kirkonseutu
Joensuun kartano
Johannislundin lasitehtaan alue
Juvankosken historiallinen teollisuusympäristö
Kiskon kirkonkylä
Kosken ruukinalue
Kärkelän ruukkiyhdyiskunta
Latokartanon historiallinen ympäristö
Mathildedalin ruukkiyhdyiskunta
Mommolan kartano
Orijärven kaivosyhdyskunta
Perniön kirkko ja pappilat
Perniön rautatieasemansoutu
Perniönjokilaakson kartanot ja viljelymaisema
Perttelin kirkkomaisema ja Hiidentie
Ruotsalan kylä ja kulttuurimaisema
Salon rautatieasemansoutu ja vanha kauppalamiljö
Strömman kanava
Suomusjärven kirkonkylä
Suuri Rantatie
Teijon ruukinalue
Tessvärin kartano
Turunmaan rannikon kalkkilouhokset ja Paraisten kalkkitehdas
Uskelan kirkonmäki ja Lukkarinmäen esikaupunkiasutus
Viurilan kartano
Vuorentaan kartano

Sastamala

Emil Danielssonin erämaa-ateljee
Eskolan ja Tervämäen kylät
Hämeenkaan- ja Kyrönkancaantie
Kaitsilan, Uudenkylän ja Vanhankylän viljelymaisema
Karkun taajama
Kokemäenjoen voimalaitokset
Salokunnan kirkko
Sastamalan kirkkomaisema
Tyrvään rautatieasema
Tyrvään vanhan kirkon maisema
Vammalan kirkko

Sauvo

Karunan kartano ympäristöineen
Paddaisten kartano
Sauvon kirkko
Sauvon osuuskauppa ja apteekki

Savitaipale

Partakosken, Kärnäkosken ja Järvi Taipaleen linnakkeet

Savonlinna

Juvolan tiilitehdas
Laitaatsillan telakkayhdyskunta
Olavinlinna, Kyrön- ja Haapasalmen kulttuurimaisema
Orivirran saarto
Punkaharjun laivareitin huvilat
Rauhalinna
Salpalinja
Savonlinnan rautatieasema

Savukoski

Lapin uitto- ja savottatukikohdat
Poroerotuspaikat ja -aidat
Salpalinja

Seinäjoki

Etelä-Pohjanmaan suojeluskuntapiirin talo
Nurmon kirkonseutu
Seinäjoen Aalto-keskus
Seinäjoen rautatieasema-alue
Seinäjäkivarren kyläasutus
Törnävän ruukinkartanon alue
Törnävän sairaala ja Seinäjoen keskussairaala
Valtion viljavarasto
Ylistaron kirkko

Sievi

Korhoskylä

Siikainen

Siikaisten talonpoikaisarkkitehtuuri

Siikajoki

Nikolan umpipiha
Paavolan kirkonraitti
Pohjanmaan rantatie
Ruukin maatalousoppilaitos
Sahanseudun Katinhännän asuinalue
Siikajoen kirkko ympäristöineen

Siikalatva

Kärsämän kylä
Lamujokivarsi Piippolan kirkonkylässä
Rantsilan kirkko ja vanha raitti
Saviselkä-Piippola -maantie
Vareksen tila

Simo

Pohjanmaan rantatie
Simon rautatieasema
Simonkylän ja Simoniemen kyläasutus

Sipoo

Hindsbyn kylä
Löparön kartano
Nikkilän sairaala-alue
Sibbesborgin keskiaikainen linnasaari ja Sipoonjokilaakson viljelymaisema
Sipoon kirkot ja pitäjänkeskus
Suuri Rantatie

Siuntio

Kabanovin tykkitie
Kelan rautatiepysäkki
Pikkalan kartano
Sjundbyn kartano
Suitian kartano ja Siuntion kirkko
Suuri Rantatie

Sodankylä

Alaponkun erämaatalo
Jatkosodan tapahtuma- ja muistopaikat
Koltasaamelaisten asutuspaikat
Lapin keskuspaikkojen linja-autoasemat
Lapin uitto- ja savottatukikohdat
Luoston matkailukeskus
Poroerotuspaikat ja -aidat
Puolakkavaaran asutuskylä
Ruijanpolku
Sodankylän kirkot
Sodankylän saamelaisasutus

Soini

Pesolan mäen taloryhmä

Somero

Hämeen Härkätie
Palikaisten kartanomaisema
Someron kirkkoympäristö
Avikin kartano ja lasitehtaan paikka

Sonkajärvi

Museosilta
Savon järvimalmiruukit
Sukevan vankila

Sotkamo

Kainuun puromyllyt
Korvanniemen kylä
Naapurinvaaran kylä
Oulujoen ja Sotkamon reitin voimalaitokset
Tervanpoltton muistomerkit
Vuokatin rautatieasema

Sulkava

Salpalinja

Sulkavan kirkonkylä
Suvorovin kanavat

Suomenniemi

Lyytikälän talonpoikaistila
Suomenkylä

Suomussalmi

Kainuun puromylyt
Kainuun vienalaiskylät
Karelianismien kohteet Kainuussa
Oulujoen ja Sotkamon reitin voimalaitokset
Salpalinja
Suomussalmen kirkko
Talvisodan taistelupaikat
Täyssinän rauhan rajakivet

Suonenjoki

Iisveden tehdas- ja rautatieasemaympäristö
Nuutilan kylä
Suonenjoen rautatieasema ympäristöineen ja ratavartijan talo

Sysmä

Nuoramoisten kartanomaisema
Ravioskorven asutustila-alue
Sysmän kirkonseudun kulttuurimaisema

Säkylä

Huovinrinteen varuskunta
Huovintie
Säkylän kirkkoympäristö

Taipalsaari

Salpalinja
Suvorovin kanavat
Taipalsaaren kirkon ympäristö

Taivalkoski

Kalle Päätalon Kallioniemi

Taivassalo

Museosilta
Suuri postitie
Taivassalon kirkko ja pappilat

Tammela

Hämeen Härkätie
Korteniemen metsänvartijan tila
Mustialan maanviljelysopisto
Saaren kartano ja kansanpuisto
Tammelan kirkko
Teuron kylä
Torrón kylä

Tampere

Hatanpään kartano
Hervannan keskusakseli
Hämeenpuisto
Kalevan kirkko ja kaupunginosa
Kalevankankaan hautausmaa
Lapin pientaloalue
Lielahden rautatieasema
Museosilta
Pispalanrinne
Pyynikin näkötorni
Pyynikinrinne
Ratinan stadion
Tammerkosken teollisuusmaisema
Tampereen Hämeenkatu, Hämeensilta ja Keskustori
Tampereen linja-autoasema ympäristöineen
Tampereen rautatieasema ja veturitallit
Tampereen tuomiokirkko
Tampereen yleinen sairaala
Teiskon kirkko ja Teiskolan kartano
Viinikka-Nekalan pientaloalue

Tarvasjoki

Hämeen Härkätie

Tervola

Kemijoen jokivarsiasutus ja kirkkomaisemat
Kemin ja Tornion vanhan rajan rajapyykki
Koivun rautatieasema
Lapin uitto- ja savottatukikohdat

Teuva

Teuvan umpipihaiset talonpoikaistalot
Tohmajärvi
Pohjois-Karjalan hovit

Tohmajärven Kirkkoniemi

Tornio

Alatornion kirkko ympäristöineen
Kemin ja Tornion vanhan rajan rajapyykki
Kukkolankosken kalakenttä
Perämeren kalasamat ja kalastustukikohdat
Pohjanmaan rantatie
Struven astemittausketju
Tornion kirkko ja raatihuone ympäristöineen sekä Rantakadun ja Keskikadun puutalokorttelit
Tornion rautatieasema

Turku

Aurajokisuun satama-, telakka- ja teollisuusalue
Brinkhallin kartano
Bryggmanin huvilat
Halisten kylämäki
Heikkilän kasarmialue
Hospits Betel -hotelli ja Atriumin talo
Kakolanmäki
Kaksikerran kirkko
Koroistenniemi
Kupittaaan ruotsalaistaloalue
Kuralan kylämäki
Maarian kirkko ja pappila
Martinkirkko
Pansion Laivateollisuuden asuinalue
Port Arthurin puutalokorttelit ja Mikaelinkirkko
Puolalanmäki ja Turun Taidemuseo
Pyhän Katariinan kirkko ympäristöineen
Ruissalon huvila-alue
Sirkkalan kasarmit
Turun hautausmaa siunauskappeleineen
Turun linja-autoasema ympäristöineen
Turun linna
Turun läntinen ylioppilaskylä
Turun Piispankatu
Turun rautatieympäristöt
Turun Sanomien toimitalo, Maalaistentalo ja Standardivuokratalo
Turun tuomiokirkko ja Turun historiallinen ydinalue
Turun yliopisto
Turun yliopistollinen keskussairaala
Varkaantie
Vartiovuorenpuisto, Turun Akatemian observatorio ja Luostarinmäen käsityöläiskorttelit

Tuusula

Jokelan teollisuusalue
Marieforsin ruukki ja Kellokosken sairaala
Tuusulan Rantatien kulttuurimaisema

Tyrnävä

Haapasepän tila ja Temmeksen kirkko
Honkakosken tila
Tyrnävän Meijeritie

Töysä

Tuurin rautatieasema
Villa Manner

Ulvila

Huovintie
Leineperin ruukki ja yhdyskunta
Suosmeren kylä
Uvilan kirkko ja ympäristö

Ujala

Nuutajärven lasitehtaan alue
Uralan kirkonmäki

Utajärvi

Keisarin tie
Oulujoen ja Sotkamon reitin voimalaitokset

Utsjoki

Alakönkään koskenkiertotie
Poroerotuspaikat ja -aidat
Strömstadin rauhan rajakivet
Tenojokilaakson saamelaisasutus
Utsjoen kirkkomaisema
Utsjoen postipolku ja postituvat
Utsjokilaakson saamelaisasutus

Uurainen

Uuraisten kirkko ja ympäröivä kulttuurimaisema

Uusikaarlepyy

Munsalan kirkko ja pappila
Pohjanmaan teollisuuden kartanot
Skrivarsin raittiasutus
Socklothällanin majakka- ja luotsiyhdyskunta
Stubbenin majakkayhdyskunta
Topeliuksen lapsuudenkoti Kuddnäs
Uudenkaarlepyyn historiallinen keskusta
Uudenkaarlepyyn seminaari ja Seminaarikatu

Uusikaupunki

Kalannin kirkko
Kallelan kylä
Lokalahden kirkko
Lyökin tunnusmajakka ja luotsiasema
Männäisten ruukinalue
Pyhämaan kirkot ja kyläasutus
Sundholman kartano
Uudenkaupungin puutalokorttelit
Uudenkaupungin rautatieasema

Vaala

Keisarin tie
Lamminahon talonpoikaistila
Oulujoen ja Sotkamon reitin voimalaitokset
Painuan uittokanava
Vaalan rautatieasema

Vaasa

Huutoniemen kirkko
Höstveden raitti
Palosaaren satama-, telakka- ja tehdasalue
Strömbergin teollisuus- ja asuinalue
Suomen Sokerin Vaasan tehdas asuinalueineen
Söderfjärdenin viljely- ja kylämaisema
Vaasan keskuspuistikot ja palokadut
Vaasan rantapuistovyöhyke julkisine rakennuksineen ja
Vaasan Höyrymylly
Vaasan rautatieasema
Vaasan tarkka-ampujakasarmit
Vaasan Vanha hautausmaa
Vanha Vaasa ja Mustasaaren kirkko
Vaskiluodon rautatieasema-alue

Valkeakoski

Historiallinen Sääksmäki
Valkeakosken tehtaas ja yhdyskunta
Visavuoren taiteilijakoti ja ateljee

Valtimo

Murtovaaran talomuseo
Rasimäen asutuskylä

Vantaa

Backas - Elannon suurtilla
Helsingin pitäjän kirkonkylä
Jokiniemen koelaitos
Korson rautatieasema
Pääkaupunkiseudun I maailmansodan linnoitteet
Sotungin kylä ja Håkansböle
Suuri Rantatie
Tikkurilan rautatieasema

Varkaus

Kangaslammin kirkonkylä
Kommila-Kosulanniemen asuinalue
Könönpellon asevelikylä
Taipaleen kanavat
Varkauden Kauppakatu
Varkauden Päivionsaaren keskusta
Varkauden tehtaas

Varpaisjärvi

Tiilikanjoen uittorakenteet

Vehmaa

Nuhjalan kartano
Suuri postitie
Vehmaan kirkko ja pappila

Vesilahti

Laukon kartano

Veteli

Vetelin kirkonseutu

Vieremä

Savon järvimalmiruukit

Vihanti

Lampinsaaren kaivosyhdyskunta

Vihti

Otalammen rautatieasema-alue
Selin rautatievahtitupa
Suontaan viljelymaisema
Vanjärven asutuskylä
Vihdin kirkonkylä ja Vanhalan viljelymaisema
Vuorelan koulukoti

Viitasaari

Huopanankosken kulttuuriympäristö
Kuhalan talo
Pasalan kylä

Vimpeli

Vimpelin kirkko ja kirkonseutu

Virolahti

Harjun maatalousoppilaitos
Salpalinja
Suuri Rantatie
Uudenkaupungin rauhan rajakivet
Virolahden graniittilouhokset
Virolahden kirkko ja kivisakasti

Virrat

Killinkosken tehdasyhdyskunta
Näsijärven reitin kanavat
Soinin kylä

Vähäkyrö

Merikaarron myllykosket, jokivarsiasutus ja Kolkin
kartano
Vähänkyrön kirkonmäki, Kirkkosaari ja pappila

Vöyri-Maksamaa

Klemetsin taloryhmä
Rekipellon kyläasutus
Tottesundin virkatalo
Vöyriin kirkko ja kirkonseutu

Yli-li

Pyramidikattoiset kesänvetat

Ylitornio

Aavasaksan kruununpuiston matkailurakennukset
Kemin ja Tornion vanhan rajan rajapyykkit
Kristineström ja Ainola
Struven astemittausketju
Tornionjoen jokivarsiasutus

Ylivieska

Kalajokivarsi Ylivieskan keskustassa ja Savisilta
Vähäkankaan kyläraitti

Ylämaa

Salpalinja

Ylöjärvi

Aurejärven kirkko
Haverin kaivosyhdyskunta
Hämeenkaan- ja Kyrönkankaantie
Kurun kirkonmäki
Ristaniemen yksinäistalo

Ypäjä

Jokioisten kartano ja Loimijokilaakson viljelymaisema
Yhtion hevosjalostuslaitos

Ahtari

Inhan rautatieasema
Inhan ruukkiyhdyskunta
Myllymäen rautatieasema ja asemanseudun kauppa- ja
liikerakennukset
Tuomarniemen metsäopisto

Yääräkosken kartonkitehdas

Ahtarin kirkonseutu

Äänekoski

Keski-Suomen kansanopisto
Markkamäen omakotialue
Sumiaisten kirkonkylä
Suolahden vanhan rautatieaseman alue